

לחזות בנועם ד'

מסכת חיים בת עשרות שנים של יגיעה בלתי פוסקת בתורה, כאשר על פניו נסוך חיוך של האיש המאושר בעולם, והוא אכן היה המאושר בעולם • לדמותו המופלאה והמחייבת של המתמיד המופלג, הרב הגאון רבי עמנואל אהרן הלוי פריינד זצ"ל, במלאת שלושים להסתלקותו

א. יליד

תורה עמוקה נשגבה ומשיבת נפש, למה אני צריך להיכנס באמצע, מה זה קשור ולמי זה חסר.

בדברים שנשא לע"נ אבינו מורינו הר"ר יצחק זכרוננו לברכה, שהיה מופלג במעלת הלימוד הרצוף, ואשר לזכותו זקף את שקיעותו בלימוד, הסביר בצורה האופיינית לו, שמי שמחפש אוכל באמצע הלימוד דומה לזה שיחפש מחבת כדי לעשות חביתה בחדר המתנה לרופא. כשלומדים, התורה תופסת את כל המקום בראש ובלב, ואין צורך ומקום לשום דבר נוסף.

התמדתו מנעוריו היתה לשם דבר. תשע בבוקר עד אחת עשרה בלילה. ימי שישי משבע בבוקר עד כניסת השבת. חודש אלול קודש לד'. כשבבחרותו היה נוסע לשיבת מיר או לאופקים, משנן מחדש מבוקר ועד ליל את כל המסכת אשר למד בעיון במשך השנה כולה, ובמוצאי יום הקדוש חוגג את שמחת הסינים.

ולאחר נישואיו היה מסתגר בבית כנסת ריק מאדם ושוקע כולו בעמל התורה. היו שנים כשהוא בשנות הארבעים, בהם נסע לשיבת שערי תורה במנצ'סטר, ישב ולמד כבחור מן המניין, ואף עמד בתור בחדר האוכל עם כל התלמידים כדי לקבל צלחת מרק. בבין הזמנים הסתגר בחדר שהעמידו לרשותו השכנים, שם ישב לבדו כשהוא מתענג על התורה, ומכריז באושר, 'נסעתי לשוויץ'.

לאחר שנים בהם שקד על המסכתות הקשות שבסדרי נשים נזיקין, וזכה לקנות בהם ידיעה נרחבת ויסודית, ובפרט בספרי רבותינו הקצות החושן ושו"ת רבי עקיבא איגר, עליו כתב קונטרס חידושים, נפתח פרק חדש בחייו, ורוח 'סדר קדשים' החלה לפעמו. הוא התקשר אל מסכתות אלו בעבודות של אהבה עזה, עמל יגע ומצא שליטה עצומה ועמוקה בנכחי המסכתות הקשות הללו. בעוצם לימודו ירד אל עומק השיתין שבסוגיות הקשות שבמקדש, אל יסודי היסודות של גדולי ואדירי האחרונים, בהם הוא נשא ונתן

על מסכתות תמורה כריתות מעילה ופרק א' וב' בשבועות, זכה לחבר. ספרים מלאים וגדושים, אשר מלבד ההיקף העצום והעיון העמוק, נשפכת מהם אהבת התורה ללא מצרים, וכפי שהגדיר אחד המנחמים, שמאז הרב שך עוד לא ראה ספר בסגנון כזה שאחר שסיים לכתוב שטיקל תורה, הוא מוסיף ויוצק עוד כמה מילים של אושר ותענוג עצום ממתיקות הדברים.

דברי תורה, כמה שאדם ממשמש בהם מוצא בהם טעם. וכמו המהדורה חמישאה של האבי עזרי, גם הוא, אחר שסיים בעמל וביזע לכתוב את ספרו, אף פעם לא סיים. תמיד הגיעה הבשורה, אני מתחיל לכתוב מחדש. ואכן על שולחנו נותר מיותר קלסר מלא וגדוש המפליא כל עין על מסכת כריתות, עליה כבר כתב, ובו מברר הכל מחדש, עד לפרק רביעי אותו כתב מתוך יסורים, ולשברון לב נבצר ממנו להמשיך עוד.

על ספריו אשר היו חביבים אצלו עד לאחת, לא טרח לכתוב לא את שמו ואפילו לא את מספר הטלפון. רק כאשר רבי משה מרדכי זצ"ל 'גילה' את הספר על תמורה, בירר מי המחבר, וכשמצאו אמר לו, תכתוב לפחות את מספר הטלפון כדי שיוכלו להגיב על מה שכתבת. תחושתו העמוקה והברורה היתה, יש כאן

שנסתלקו, נעשה הדור ההוא, ומבינים שהם מרוממים מאיתנו, ולא נותר לנו אלא לכסוף ולהשתייך למעלתם. הדור ההוא, דורו של מרן הרב שך זצ"ל, דורו של רבי משה מרדכי זצ"ל, תקופת הזהב, כפי שהגדיר מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל; דור בו מי שרק רצה יכול היה למשש בחוש את כבודה של תורה ועמליה, ואת הבז המוחלט לכל מה שהרחוב כל כך מעריך, 'דורו ראו ושמו'.

הגאון רבי עמנואל זצ"ל, או כפי שנקרא בקרב כל מכריז 'עמנואל פריינד', היה שייך לגמרי לדור ההוא ומושגיו. באישיותו ובכל תהלוכותיו גילם ללא סטיה כל שהיא את השאיפה האחת והיחידה אשר תכל ומלואה לא ישוו לה, אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש, שבתי בבית ד' כל ימי חיי לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו. זהו ותו לא.

לא משרה, לא מעמד, לא תארים, כל אלה לא ענינו אותו כהוא זה. ולא מתוך ענוה, אלא מתוך תחושה אמיתית ועמוקה שהלומד אפילו מילה אחת בתורה הקדושה ואינו מרגיש שמח מאושר ובטוח בעצמו הרבה יותר מגדול עשירי תכל, הרי שעדיין לא זכה לטעום מאומה מטעמה של אהבת התורה וקדושתה.

"טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". דרכו של עולם, שכסף, ובפרט אלפי זהב וכסף, עושה לאדם טוב על הלב, ונותן לו "ברייטקייט". ומי שזוכה ומרגיש את הטוב הגלום בעצם הידיעה שהתורה יוצאת כביכול מפי השי"ת, ירגיש אותה בכל מילה, בכל אות, ובכל הברה בתורה הקדושה - טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף.

את הטוב הזה זכה רבי עמנואל זצ"ל לחוש בעוצמה אדירה. הסיפוק העצום שחש מהקירבה לנועם קדושת התורה גרם לו, ויעיד על כך כל מי שהכיר אותו, להרגיש מרוצה, שבע ובטוח כמי שנמצא על גג העולם. שום דבר חיצוני לא הצליח לערער ולו במשהו את ההרגשה המשכרת הזו.

ארבעה ספרי "לחזות בנועם",

עמים רבות מצינו בחז"ל את מטבע הלשון "פתח עליה ההוא ספדנא". אפשר לבאר כך, הרי יש שישים ריבוא אותיות לתורה. אין לך אדם שאין לו מקום בתורה, וכל ספדן בבואו להספיד חיפש את הפסוק והמקום בתורה, שהיה הפתח למצוא את מקומו של הנפטר.

דומה שאילו היה עמנו ההוא ספדנא רבא הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, אשר המנוח זצ"ל היה קשור עמו בקשר עמוק של תורה, היה פותח את הספדו בדבריו הנשגבים של רבינו המשך חכמה, אשר כפי שאמר רבי משה מרדכי "ראוי לתלותם בכל בית באותיות של זהב", ובהם מקופלת דמותו ומעלתו המיוחדת עד מאד של רבי עמנואל אהרן זצ"ל, וכפי שהעידו רבים וטובים אחר מיטתו.

וזה לשונו הזהב של רבינו המשך חכמה (ויקרא ג' ב'): "עוד יש לומר, דהכוונה של לימוד בלילה הוא שלומד בעת אופל, לא לכבוד, רק בסתר, בצנעא, בעת הדחק, והלומד על מנת להתכבד או לעשות רב או להשלים את נפשו הוא כוזרע, ואחרי כן כשבא לעת התועלת נעשה כקוצר, וזה 'הזורעים בדמעה ברינה יקצורו' (תהלים קנז) נאמר על כל מפעלות האדם, אם לא בא עדיין התכלית נעשה כוזרע לאיזה פעולה ואין זה שעת רינה, אבל העוסק בתורה במסתרים ולבלי לאיזה תכלית, רק התקשרותו לתורה הוא התכלית, אם כן השכר שלו הוא משיג בעת עסקו בתורה, וזה 'קומי רוני בליה', שתיכף בעת הלימוד ירגון מטוב לב, כי קשור הוא להשם יתברך מדי עסקו בתורה וטועם נועם התורה האלוקית ודוק".

"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א' ו'). וכן מצינו בשופטים (ב' ו'), "וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיו ויקם דור אחר אחריהם" וגו'. בשניהם מדובר בסיומה של תקופה. כל עוד שהזקנים חיים עמנו, נראה שיש השגה בערכם, אך אחר

בעוצמה עד שזכה להעמיד סוגיא על תילה.

כמו גנרל השש אלי קרב חיפש תמיד את שדות המוקשים, את הסוגיות הקשות יותר, הדורשות לימוד מאומץ יותר. באהבתן שגה תמיד, עד שרואיו קראו עליו את מאמר חז"ל "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב את התורה בזה יבזו לו". הוא נדד בין תלמידי חכמים זקנים עם נערים, שנבכי סדר קדשים נהירים להם, ונכנס עמם בשיח של תורה בכתב ובעל פה כשאנינו מניח דבר קטן או גדול. וכל זאת מתוך שמחה שאינה ניתנת לתיאור, כאשר כל סברא וכל 'מציאה' של קטע בספרי אחד מרבותינו הפוכים את יומו ליום טוב, וכל קושיא הנערמת בלימודו הופכת להיות עילה למלחמת עולם עם כל ה'מי ומי' הנפגשים בדרכו.

פעם הבחין בבחור שלומד בגמרא ממהדורת שוטנשטיין, הוא ניגש אליו בנועם, פתח והראהו בספר תוס' רי"ד על מסכת מגילה, שהטעם שהעולם הזדעזע כאשר תרגם יונתן בן עוזיאל את התורה, הוא משום שעל ידי שיש תרגום נחלש העמל בתורה. לאחר זמן, כשחלף בחוצות העיר הרמקול שהודיע על ההלויה, אמר אותו בחור לאביו: זה פריינג מהתוספות-רי"ד...

במכתב ששלח בתקופה ששהה בחו"ל, והוא ללא המעטפת הישיבתית סביבו, השיב לשאלה כיצד שמח ביום שמחת תורה במקום בו האוירה כ"כ שונה, וכתב בזו הלשון: העמדתי כסא באמצע החדר, ושמתי עליו גמרא בכא בתרא, אשר בה למדתי בחודש אלו, ועמה קצות החושן, ואבי עזרי אשר האיר עיני בכמה סוגיות חמורות בתקופת שהותי כאן, לקחתי בידי גם את הקונטרס שכתבתי על חזקת הבתים, ובמשך שעתיים רקדתי בהתלהבות שלא זכורה לי כבר שנים, עד שחשתי שנשמתי כמעט יוצאת...

אהה... כמה אהבת התורה, כמה טהרת הלב משתקפת במכתב נורא זה.

במכתב נוסף משם הוא כותב: ימי בין הזמנים ואין לי מה לשנות מס' אלו. אותו בית, אותו שולחן, אותו בית מדרש, כך שאני מרגיש נפקא מינה אם זה ניסן או שבט. יש לי שמחה עצומה שלמרות היותי לבד בלי חברותא זכיתי לסדר חידושי תורה על ענינים קשים במסכת עירובין, ובכ' מוקצה. תורה ותורה ותורה זה הכל, הכל נמרד בזה, ואם לומדים טוב, הן הן החיים עצמם.

חותם עצום הותיר אחריו בכל מקום בו שהה. אנשים נפגשו עמו לפני עשרות שנים, בארץ או בחו"ל,

ודמותו הבורעת באש של ריתחא דאורייתא ושמחת התורה עומדת לנגד עיניהם במלוא חיותה.

ומשנה לא זזה ממקומה. גם בתקופת מחלתו הקשה כאשר הוא מלופף ביסורים מכף רגל ועד ראש, נותרה בעינה משאלה אחת ויחידה, לשוב לשטיבל, לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו, ויעיד על כך הסיפור הבא: לפני כשנה יצא עמו אחיו שיחי' למקום שקט, בכדי להקל מעליו ולתת לו שעה של רוגע ומנוחת הנפש. ר' עמנואל ישב מהורהר ושקוע בעצמו, לפתע פנה אל אחיו ואמר לו כך: אתה יודע מה אני חושב עכשיו, הרב שך עשה בעמ' התורה יותר מאחרים. זה לא עפק, כל אחד צריך לקחת את זה ברצינות ולקבל על עצמו כמה שיותר שיעבודא דאורייתא.

ופעם בעת שגבר חוליו וקשתה עליו מאד ההליכה, נכנס אחד מבני ביתו, ומצאו כשהוא גורר את עצמו לחדר המדרגות, כשהוא מסביר לו, 'למדתי חומש, התעוררתי לנקודת חידוש ואני מחפש למי לומר אותה. אף אחד לא היה בבית, חשבתי אולי אמצא מישהו בחדר המדרגות'.

כאשר נחלשה ראייתו אמר, 'אני מתאמץ ללמוד עד שאיני רואה אות אחת'. ופעם בישר לבנו בשמחה, 'קמתי בבוקר, היה איזה דף על השולחן, ראיתי שאני מסוגל לקרוא מה שכתוב בו, ומיד רצתי לתפוס שניים מקרא, וב"ה הצלחתי'.

אמרו חז"ל (סוטה ל"ה א') שדוד המלך ע"ה נענש מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר "זמירות היו לי חוקין בבית מגורי". וצ"ב מדוע אם כן נקבע פסוק זה בספר תהילים. מבאר מרן הרב שך זצוק"ל, כי הלשון 'זמירות' יש לה שני מובנים, לשון דבר שקל לקיימו, ולשון שמחה ותענוג. והן אמנם שנמצאה תביעה על כך שדהמע"ה אמר זמירות היו לי חוקין, שמשמע דבר שקל לקיימו, אבל יחד עם זאת, האושר והשמחה שבלמוד התורה"ק וקיום מצוותיה אין משל להם, ובמובן זה מצוה לומר זמירות היו לי חוקין.

הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר וכו' מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא

ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים (סנהדרין ק"א א'). ברם נדמה שאותה תורה החוגרת שק ואומרת עשאוני בניך ככנור, היא החוגרת שק על זה ששם לילות כימים לשיר את שירת התורה. רבי עמנואל צ"ל שר עשרות שנים את שירת התורה. קרוב לארבעים שנה ישב לבדו בשטיבל גור ברחוב אור החיים, בשמחה ובמתיקות שאין דומה לה, וכשיכור בבית היין התענג על מתיקותה האין סופית של כל מילה בתורה"ק וסחף אחריו את כל סובביו בשמחת התורה.

מרן הגר"ש אויערבאך צ"ל אמר, שאחר הסתלקות מרן החזון איש צ"ל היתה תחושה של כבוד התורה, כאשר ראו לאן מסוגל אדם להעפיל בזכות הלימוד עצמו, כאשר התקשרותו לתורה היא התכלית.

בימי השבעה, כאשר מאות מנחמים נכנסו ויצאו נפעמים, היתה הרגשה של בושה והתבטלות בפני האמת אשר בקעה מדמותו של אדם גדול וטהור לב, אשר הוכיח שכאז גם היום עדיין אפשר, יכול אברך לשבת לבד ללא משרה וללא מחייב, הוא ודף הגמרא, להתקשר לתורה הקדושה ולשמוח על כל תיבה מתיבותיה, באהבה פשוטה ואין סופית הממלאת ומחממת את כל חדרי הלב, וכל חפצין לא ישוו בה.

אברך ת"ח פגש אותו, ואמר לו וארט נפלא: "זמרו לאלוקינו ככנור". יהודי צריך להודות ולזמר ככנור גם על 'אלוקינו' - מידת הדין.

למחרת שב אליו רבי עמנואל בשמחה עצומה, וציטט לו את דברי רבן של ישראל ה"יערות דבש" שכתב וז"ל, "וכבר אמרתי מ"ש דוד 'אפתחה בכינור חידתי'. כי החידה היא הכינור, כי נודע בכינור כאשר ידחק בנימא ישמע קול, ויותר אשר דופק באצבעו בנימא יותר משמיע קול. וכן הדבר בכך אדם, יותר מסובל דוחק צער ויגון יותר ריחו נודף ומאיר נשמתו ככנור משמיע קול ערב, לכן אמר בכינור חידתי". אומר היערות דבש: הכינור הוא החידה, האדם הוא פתרון החידה.

כשרבי עמנואל 'גילה' את דברי היערות דבש, הסתובב מאושר כמי שמצא מיליון דולר, והוסיף על זה

ואחר מיטתו היתה הרגשה של בושה והתבטלות בפני האמת אשר בקעה מדמותו של אדם גדול וטהור לב, שהוכיח כי כאז גם היום עדיין אפשר, יכול אברך לשבת לבד, ללא משרה וללא מחייב, הוא ודף הגמרא, להתקשר לתורה הקדושה ולשמוח על כל תיבה מתיבותיה, באהבה פשוטה ואין סופית הממלאת ומחממת את כל חדרי הלב, וכל חפצין לא ישוו בה

בקונטרס שכתב, את הדברים הנפלאים דלהלן. "כנור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד, וכיון שהגיע הצות הליכה באה רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, (ברכות ז' ב). חייו של דוד המלך מתחילתם ועד סופם היו רצופים ביסורים ונסיונות קשים. ואעפ"כ הוא מעיד על עצמו, 'אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש'. ואין פלא א"כ שבחצות הלילה שהוא זמן תוקפו של החושך ועיבוי, דוקא אז באותו זמן, הכינור ניגן מאליו. כי 'לגודל דוחק הגוף יותר מסובל צער ויגון' כך מאירה הנשמה 'יותר ריחו נודף'".

כמה נאים הדברים למי שאומרם. אותו הכינור אשר עמו ניגן רבי עמנואל צ"ל את שירת התורה - שירת חייו, הוא הכינור בו ניגן את ניגונו האחרון עלי אדמות, עמו שר את שירת היסורים בטרם שבה רוחו אל האלוקים אשר נתנה, מתוך מנוחת הנפש ושלוח מופלאה, ומתוך אמונה פשוטה טהורה ונוגעת עד עמקי הלב של כל סובביו.

דברים מרטיטים נשא ליד מיטתו הגאון הגדול רבי יונה זלושינסקי שליט"א, וכך אמר: "העולם הבא אינו דבר נפרד מהעולם הזה. בעולם הבא מתגלית אמיתותו ופנימיותו של אדם שהיתה בעולם הזה, לא הקליפה החיצונית. מעלתו הגדולה של רבי עמנואל היתה נקודת האמת שבו. לשאוף לעשות רצון ד' לא לשאון חשבונות רבים אשר בקשו בני אדם. והקב"ה אמר, אתם רוצים לראות שר' עמנואל היה אמיתי, רוצים לראות שהוא באמת חיפש לעשות את רצון ד', תבוא תקופת חייו האחרונה ותוכיח. איזו קבלת יסורים, איזו אמונה!".

כאשר שמע מפי הרופא על תוצאות הבדיקות אשר הוכיחו על מחלתו הקשה, הגיב בשלות נפש מוחלטת. הרופא הנדהם שאל אותו, 'אתה יודע שאפשר למות מזה', והוא משיב לעומתו, "אתה לא תפחיד אותי".

כל עוד שהיה בידו לא שינה מאומה מסדריו, לא עדכן אפילו את זוגתו שתחי', ואת המכתבים שקיבל הפנה לכתובת אחרת. לבדו נשא את סבלו, אבלו בלבו וצהלתו על פניו, במובן הפשוט ביותר.

גם כאשר שכב אין אונים, כשהוא אינו יכול להניע יד ורגל, ואינו מסוגל להוציא כמעט מילה מפיו, לא נס ליחו וטעמו לא פג במאומה. באותה חיות ובהירות עימה ניגש כל חייו ללימוד סוגיא חמורה בכריתות, ניגש גם לסוגית קבלת היסורים. לא היה כאן רק נושא של לא להתלונן, אלא הרבה יותר מזה. "יהי שם בבית הסוהר",

כלי לברוח, ובלי דיעבד. יש כאן בורא עולם שיודע בדיוק מה הוא עושה, ור' עמנואל אינו מבין כלל מה מקום יש כאן לדיון נוסף; מקבלים הכל בדיוק נמרץ כמו שה' רוצה וגמרנו. וכפי שאמר לי פעם, 'שלא תהיה לך אפילו הוה אמינא שאני מתכוין להישבר'. הנושא היחיד שהטריד אותו היה, איך ומתי הוא חוזר לשטיבל אל הגמרא האהובה, ואיזה פרק הוא הולך להתחיל.

וכאשר הגיעה העת שכבר לא ניתן להסתיר, לעת ינטו צללי ערב, בתום עבודת חיים רצופה, עלה מקרבו על גדותיו נחל נובע אמונה זכה. על שלחנו מול עיניו הניח דף בכתב ידו, "רבון העולמים ידעתי כי הנני בידך לבד כחומר ביד היוצר, ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות וכל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולתמוך נפשי, מבלעדי עוזך ועוזך אין עזרה וישועה". ומצדו השני של הדף כתב את סגולתו הידועה של רבנו חיים מוולוז'ין, "לקבוע בלבו שד' הוא האלוקים ואין מלבדו שום כח בעולם". גם כאשר התדרדר מצבו, וכל סובביו חרדו מפני הבאות, הוא באחת: אל תחשבו שיצאתי לפנסיה, אני חוזר ללימוד! רק ארגיש יותר טוב, רק אסתדר בכחות עצמי ואני חוזר...

וכשהבין לאן פני העתיד, פנה ואמר: עד היום עסקנו במאמץ לשנות את הגזירה, עתה הגיעה העת לקבל אותה. אם ה' רוצה שיהיה כך, מי אני שאביע דעה אחרת?

על אותה שעה בה יצא שאול המלך למלחמה בפלישתים כתוב בחז"ל, "באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת ואמר להם באו וראו בריה שבראתי בעולמי, בנוהג שבעולם אדם הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין, וזה יוצא למלחמה ויודע שנהרג ונוטל בניו עמו ושמוח על מדת הדין שפוגעת בו".

ה'תפארת ציון' שם כותב ביאור נפלא מאד: הרי כשרצה השי"ת לברוא את האדם אמרו לפניו מלאכי השרת "מה אנוש כי תזכרנו". מעתה כאשר מתעלה אדם, הוא יוצא למלחמה ויודע שנהרג ונוטל בניו עמו ושמוח על מדת הדין שפוגעת בו, הקב"ה קורא למלאכי השרת ועונה להם, ראו בריה שבראתי בעולמי.

כעין זה איתא במדרש (קהלת י"ב), "שבשעה שאדם נפטר מן העולם הקב"ה אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו, כשר היה ירא שמים היה פלוני זה, מיד מיטתו פורחת באויר", כאשר מסיים האדם את פרק חייו אומר הקב"ה למלאכי השרת, ראו מה הבריות אומרות עליו,

ראו בריה שבראתי בעולמי, רק אז מיטתו פורחת באויר.

עוד קודם שפרחה מיטתו באויר, כבר בעת דמדומי חמה, כאשר שכב מוכה וחבול, באופן המזכיר את הכתוב אצל יאשיהו "ויורוהו שלש מאות חיצים", כבר אז ההרגשה היתה של 'גוילין נשרפין ואותיות פורחות באויר'. הגוף כמעט כמי שאינו, והנשמה נמצאת במלוא זוהרה ותוקפה. כל סביבותיו אומרים, ראו כמה נאים מעשיו, והקב"ה אומר ראו בריה שבראתי בעולמי.

היה מרבה מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל להזכיר את דברי רבינו הגר"א זיע"א, על הפסוק "שפכי כמים ליבך נוכח פני ד'". ומפרש הגאון שהכוונה לתורה.

ראיתי בשם קדמונים על "שפכי כמים ליבך". כתוב בזוה"ק שהמים התחתונים בוכים "אנן בעינן למהוי קמי מלכא". יכול אדם ללמוד תורה מתוך תשוקה עצומה ושפיכת לב כמים, "אנא בעינא למהוי קמי מלכא".

תורתו של רבי עמנואל היתה ספוגת לב. תורה שתחילתה וסופה משאלת לב עמוקה, לחזות בנועם ה'. וכפי שכתב בעצמו, "לחזות בנועם ד', להתפשט מכל החושים, לראות את הנועם המורגש כפי שהיה במתן תורה – וכל העם רואים את הקולות". אך את אותו הלב אשר שימש אותו בגשתו לעסק התורה"ק, פתח הוא כפתחו של אולם במעשי חסד והטבה מדהימים בהיקפם ובעומקם.

וככל שרבו הצרכים והנצרכים כך הוסיף ליבו להתרחב ולהכיל עוד ועוד, עם כל הרגש והעומק, את צרכי זולתו מכאוביו ושמחתו, כאשר מלבד החסדים העצומים שגמל, הדביק בשמחת החיים הנדירה אשר התברך בה את כל סובביו.

תקצר היריעה, ואין כאן המקום לפרט את מעשיו הכבירים. ובפרט שהוא מצד עצמו עשה בהצנע כפי יכולתו. אין כמעט תחום שבו לא פעל, וכדרכו, בכל כוחותיו, כאשר דבר אינו מונע בעדו. סייע להקמת ושמירת שלימותן של בתים בישראל, נטל על עצמו את כובד משקל ושלל בעיותיהם של אנשים קשי יום, כאשר הוא מצפה מהם רק לדבר אחד, להיות בשמחה, ולא לאבד את התקוה.

וכשם שבהתמדתו המוחלטת קיים בנפשו את דברי הרמב"ם הנודעים, "שפרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם והרי זה נתקדש קודש קדשים", כך במעשי חסדיו, לא עמד בפניו שום שיקול של כבוד או קושי או אי נעימות. היה מסוגל להסתובב בפורים ברחובה של עיר לאסוף כספים לצדקות עלומות שרק הוא ידע עליהן, ויכול היה לעמוד במו ידיו לפתוח סתימת ניקוז בביתם של קשי יום שאת מחסורם נשא על לוח לבו. לא נרתע מלפנות לאנשים בעלי צורה וליידע אותם כי קרוב משפחתם זקוק לעזרה ולעמוד להם על הראש' עד שיעשו את כל שביכולתם למען קרובם, או להפוך עולמות על כל סיכוי קלוש שיוכל להטיב ולהקל סבל של פלוני אלמוני אותו לא הכיר עד תמול שלשום.

ובכל זאת, מעשה אחד מופלא:

יום אחד שמע חתן המבקש צדקה עבור הוצאות נישואיו. כאשר שם לב שיום החתונה מקביל ליום נישואי בנו, נרעש. וכי אני אשיא את בני כדרך כל הארץ, וזה יקבץ נדבות עבור נישואיו... ומיד נטל על עצמו את הוצאות שמחת הנישואין, ואף יצא משמחת בנו וניגש לחתונת אותו חתן, לשמוח ולשמח.

חז"ל אומרים, "ויצא משה אל אחיו וירא בסבלותם, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם". רבי עמנואל זצ"ל יצא אל אחיו, יצא מעצמו, יצא מגדרו, יצא מכליו, ובעיקר כשהיה צריך, יצא מבית המדרש כדי להיות מיצר עם אחיו. ויצא ליבו אליהם.

היה רגיל רבי משה מרדכי זצ"ל להביא את דברי המדרש (תהילים קי"ט), "הלב הזה הוא מכניס לצדיקים לגן עדן".

"הלב שומע, הלב רואה, הלב מדבר", (עי' מדרש קהלת ל"ו).

הלב שראה בצרת חברו, הלב ששמע את רחשי לב הזולת, הלב שדיבר דברים היוצאין מן הלב, הלב הזה 'המכניס את הצדיקים לגן עדן', יעמוד לזכותו של רבי עמנואל אהרן ב"ר יצחק משה זצ"ל, להיכנס תחת כנפי השכינה, להתענג על השם וליהנות מזיו שכירתו, עדי יעמוד לגורלו לקץ הימין, אכ"ר.

ובמקום מנוחתו, עד הגל ועדה המצבה החקוקה: **דבך בכותלי בית המדרש, בו מנעמי עולם הזה, ושאר לחזות בנועם ד'.**

ת.נ.צ.ב.ה.

"נזהרתי מזה כמו מאש"

רבי עקיבא בטל כבוד התורה, וכותב רש"י בזה"ל, "שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות ואות, וזהו כבוד התורה גדול שאין בה דבר לבטלה". כמה אלפי תיבות במשנה, גמרא, ברש"י ובשאר הראשונים, קיבלו משמעות לאור זרקורו העצום של המשמר הלוי, כמה כבוד התוסף לתורתנו הקדושה ע"י משנתו.

באיזה הדר, כבוד והדרת קודש הוא מתייחס לדברי הראשונים והאחרונים, אלפי מעשי רב סופרו על ידו, ואפילו אחד מהם לא היה סתם מעשיה, רק חיזוק ועוד פעם חיזוק. איך הוא רומם את המושגים האמיתיים שבני התורה צריכים לדעת. התמדה, עמל, תפילה, מידות טובות.

אכתוב ואכתוב ולא אגיע למקצת שכחו של אדם ענק, שכולנו חבים לו כ"כ הרבה ברוחניות. הלב כואב ודואב על החסר, על עולם מופלא שהיה ואינו עוד. המקום ינחם אתכם וישלים לכולנו את מה שחסרנו.

הכותב וחותר מתוך הערצה אדירה, ובגעגועים נוראים לאדם גדול מאד בתורה ובקניניה...

מתוך מכתבו אל בני משפחת הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל למחרת ההלוויה, מכל מילה, משתקפת ועולה דמותו שלו, ואהבתו הנוראה שלו עצמו לתורה וחכמיה: רצוני לעלות על מגדל גבוה ולשאוג בקול כלפי העולם כולו, כי "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבינו המשמר הלוי את התורה בוז יבוזו לו". איזו אהבת תורה שפעה ממנו, מכל אות מכל מילה ומכל משפט. כמה חיזוק עצום ואדיר היה בכל פעם שדיברו עמו. שיחה אחת עמו היה בה כדי לההביל ולהבזות ולהשפיל עד עפר את כל השטויות שכולנו כה שקועים בהם כל היום. אני יושב ליד ספר משמר הלוי על תמורה, מתבונן בסימן הראשון ורואה, איזו אהבה לכל מילה במשנה, לכל אות ברש"י, לא שטיקעל תורה עמוק – רק הערה קטנטנה, למה רש"י הק' כתב כך או כך... ואני ממשיך בין התיבות את האהבה שאהב רבי משה מרדכי זצ"ל את התורה...

וכך עוברים מסימן לסימן, ומספר לספר, ומהלב מזדעקת קריאתו של התנא בסוטה מ"ט ע"א, "משמת